

Zelfstandige ondernemers in nood zijn assepoesters

Patrick Luysterman

08-07-2004

Pag. 2

Bij de publieke opinie en de media overheerst het beeld van de welstellende zelfstandige. De meeste beleidsmakers liggen evenmin wakker van zelfstandige ondernemers in nood. Ingeval van ondernemerschap gaat hun aandacht vooral naar meer nieuwe ondernemingen. Dit is niet terecht, stellen JOHAN LAMBRECHT, ELLEN BEENS en DIRK VERSCHOORE. Het is een illusie te denken dat het zelfstandig ondernemerschap in België zal stijgen, wanneer de beleidsaandacht 'beperkt' blijft tot de instroom.

Zelfstandige ondernemers kunnen niet van twee wallen eten: veel geld verdienen en een grote sociale bescherming genieten'. Deze uitspraak hoor je vaak, ook in kringen van zelfstandige ondernemers. Ze maakt duidelijk dat armoede onder zelfstandige ondernemers ook in de ondernemerswereld nog steeds op onbegrip en ongelooft stuit.

Een studie over armoede onder zelfstandige ondernemers van het Studiecentrum voor Ondernemerschap, EHSAL-K.U. Brussel, uitgevoerd in opdracht van Cera Foundation, toonde reeds eerder aan dat men niet naast dit reëel maar miskend probleem kan kijken.

Uit een analyse van de inkomens van alle zelfstandigen in hoofdberoep blijkt dat een derde van hen gedurende een bepaalde periode van de loopbaan als zelfstandige, onder de armoedegrens tuimelt (verdient dan minder dan 594 euro per maand na belastingen).

Van de zelfstandigen in hoofdberoep met minstens zes jaar inkomen uit de zelfstandige hoofdactiviteit situeert ongeveer 37 procent zich minstens één jaar onder de armoedegrens. Verder is er een zeer grote inkomensongelijkheid in de groep van de zelfstandigen in hoofdberoep. Zo bezit 70 procent van de zelfstandigen die het minst verdienen slechts een derde van de netto-bedrijfsinkomens van alle zelfstandigen in hoofdberoep. Dat wil zeggen dat 30 procent van de zelfstandigen die het meest verdienen over twee derden van de inkomenschaarste beschikt. De grote inkomensongelijkheid komt ook tot uiting in het feit dat de hoogste 10 procent verdieners van de zelfstandigen jaarlijks twaalf keer meer verdienen dan de laagste 10 procent verdieners.

Zwartwerk

Critici zullen tegen die cijfers inbrengen dat het zwartwerk er niet in vervat zit. Bijgevolg zou de situatie van zelfstandigen veel rooskleuriger zijn dan de cijfers doen vermoeden. Schermen met zwartwerk is natuurlijk de dooddoener, waardoor men voor een reëel probleem blind blijft. Bovendien is de situatie soms nog schrijnender dan uit het inkomen blijkt. Er zijn zelfstandig ondernemers die hun opgebouwde persoonlijke vermogen moeten aanspreken opdat de zaak en de familie zouden overleven. Ze zien hun zuur verdiende spaarcenten dan smelten als sneeuw voor de zon. Volgens een Finse studie moet het inkomen van een zelfstandig ondernemer trouwens 50 procent hoger liggen dan dat van een loontrekkende om de kans op faillissement en de inkomstenbelastingen te dekken.

Ook cijfers uit andere studies, in België en in het buitenland, maken duidelijk dat zelfstandige ondernemers een kwetsbare groep zijn. Het Nationaal Actieplan tegen Sociale Uitsluiting 2003-2005 leert bijvoorbeeld dat het armoederisico voor de actieve zelfstandigen 12 procent bedraagt, tegenover 4 procent voor de werknemers.

In het huishoudbudgetonderzoek van het Nationaal Instituut voor de Statistiek verklaart 20 procent van de zelfstandig ondernemers het (zeer) moeilijk te hebben om met het maandelijks beschikbare huishoudelijke inkomen rond te komen, tegenover 16 procent van

de arbeiders en 12 procent van de bedienden. Een onderzoek in Nederland toont aan dat de kans op een inkomen onder de armoedegrens bij zelfstandige ondernemers viermaal hoger ligt dan bij loontrekkenden.

Diegenen die nog steeds geen geloof kunnen hechten aan het cijfermateriaal bevelen we aan om eens de verhalen van zelfstandig ondernemers in nood te lezen of, nog beter, zelf te aanhoren. Ze zullen dan snel ontdekken dat armoede onder zelfstandig ondernemers wel degelijk voorkomt en een meervoudig probleem is. Wanneer zelfstandige ondernemers in armoede belanden, lopen ze niet alleen zware financiële averij op. Ze kennen ook en vooral zware sociale (isolement), relationele (bijvoorbeeld echtscheiding), fysieke (gezondheidsproblemen) en psychische schade (ze beschouwen het als een persoonlijk falen, met soms zelfmoordneigingen als gevolg).

Hindernis

Er is niet alleen weinig begrip bij de externe omgeving voor het lot van zelfstandig ondernemers in nood. Externen kunnen ook medeoorzaak van de problemen zijn. Naast economische factoren (hevige concurrentie), tegenslagen (ziekte) en persoonsgebonden factoren in de zakelijke (onvoldoende beheerskennis) en de privé-sfeer (echtscheiding), kunnen overheidsoptreden (aanslepende openbare werken) en misbruik door derden (nalatigheid van de boekhouder) armoede bij zelfstandig ondernemers veroorzaken.

Sommige externe spelers geven de genadeslag aan zelfstandige ondernemers in nood. We kunnen verwijzen naar sommige belastingontvangers, curatoren en deurwaarders die willekeur, ondoorzichtigheid inzake te rekenen kosten en werking, en (machts)misbruik van hun functie aan de dag leggen. De zelfstandige ondernemer in nood staat daar meestal machteloos tegenover.

Beleidsmakers moeten vaak keuzes maken. Daarom formuleren we telkens één beleidsaanbeveling aan het adres van respectievelijk de federale en de regionale regeringen.

Aan de federale regering adviseren we dat die dringend werk zou maken van een degelijk vervangingsinkomen voor de zelfstandige ondernemer die zijn/haar zelfstandige activiteit moet stopzetten. Nu kan een zelfstandige ondernemer alleen een werkloosheidsuitkering ontvangen, wanneer hij/zij binnen de negen jaar na de start ophoudt met de zelfstandige activiteit. Nochtans komen ook ervaren ondernemers, die meer dan tien en zelfs meer dan twintig jaar zelfstandig ondernemer zijn, in armoede terecht. Doordat zij niet kunnen terugvallen op een stevig sociaal vangnet, zijn ze soms gedoemd om hun zieltogende zelfstandige activiteit voort te zetten. Ze komen dan vaak van de regen in de drop.

Een degelijk gespannen sociaal vangnet voor zelfstandig ondernemers in nood is helemaal geen betutteling vanwege de overheid. Het is toch een enorme paradox dat het sociale vangnet het laagst gespannen is voor de enige risiconemers in onze maatschappij, de ondernemers die met hun eigen centen werken.

Aan de regionale regeringen bevelen we aan dat zij werk maken van een geïntegreerde (uniek aanspreekpunt) en integrale (totaaloplossing) begeleiding van (ex-)zelfstandige ondernemers in nood door één overheidsorgaan. Die instantie informeert, adviseert en begeleidt de (ex-)zelfstandig ondernemer in nood op financieel, fiscaal, juridisch, sociaal en psychologisch vlak. Het orgaan analyseert de inkomenssituatie en kan aan de OCMW's bijvoorbeeld de garantie geven dat de uitbetaling van een leefloon gewettigd is.

De verschillende regeringen in ons land schrijven ondernemen en werk hoog in het beleidsvaandel. Het is evenwel een illusie te denken dat het zelfstandige ondernemerschap in België toeneemt wanneer de beleidsaandacht 'beperkt' blijft tot de instroom. Alleen wanneer de instroom en de uitstroom van ondernemers wordt behartigd, kan het zelfstandig ondernemerschap duurzaam worden verhoogd.

Johan Lambrecht en Ellen Beens zijn respectievelijk directeur en wetenschappelijk medewerker van het Studiecentrum voor Ondernemerschap aan de EHSAL-K.U. Brussel.

Dirk Verschoore is directeur van Efrem, een vrijwilligersorganisatie die zich toelegt op de begeleiding van zelfstandige ondernemers in nood.

Patrick Luysterman

© 2004 Mediafin